

طرح توسعه پایدار

منظومه های روستایی

شهرستان ابهر

مهندسین مشاور
راژان آب زاگرس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

○ جایگاه قانونی منظومه

- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ، به دنبال بررسی ها و تصمیمات خود در جلسات ۱۸/۸/۷۷ ، ۲/۹/۷۷ ، ۱۶/۹/۷۷ ، ۷/۱۰/۷۷ و ۱۴/۱۰/۷۷ «الگوی سطح بندی مناطق و مراکز روستایی» و «استانداردها و ضوابط آرایه خدمات روستایی کشور» را با توجه به ضرورت ها ، اهداف ، خط مشی ها و روش های مربوطه در سطوح ملی ، منطقه ای ، ناحیه ای و محلی در جلسه مورخ ۶/۱۰/۷۸ ، به شرح زیر مورد تصویب قرار داد :
- ۱- مناطق روستایی کشور در سه سطح ؛ حوزه ، مجموعه و منظومه روستایی به شرح زیر تعریف و سطح بندی می شوند :
- الف: حوزه روستایی ؛ اجتماعی از چند آبادی همجوار و مرتبط در قلمرو جغرافیایی و فرهنگی همگن با عملکردهای بالنسبه همسان با یک کانون جمعیتی برتر را شامل می شود و جمعیت آن (هر حوزه) تا پنج (۵) هزار نفر می باشد. مناطق روستایی کشور حدوداً شامل ۸۰۰۰ حوزه روستایی خواهد بود .
- ب: مجموعه روستایی ؛ جمعی از چند حوزه روستایی است که به دلایلی بهم پیوسته یا وابسته هستند و حوزه نفوذ کنونی یا آتی یک مرکز برتر روستایی را تشکیل داده و جمعیتی حداکثر تا ۱۲ هزار نفر را در بر می گیرد. حدوداً ۲۵۰۰ مجموعه روستایی در کل مناطق روستایی کشور پیش بینی می شود .
- ج: منظومه روستایی ؛ که از تجمع چند مجموعه روستایی شکل می گیرد ، وسیع ترین قلمرو جغرافیایی برای عملکرد یکپارچه و پوشش خدماتی در محیط روستایی است که با مرکزیت حداقل یک کانون شهری و یا روستای بزرگ شکل گرفته است. جمعیت منظومه روستایی با توجه به شرایط مختلف بدون احتساب جمعیت شهری و مرکز منظومه بین ۲۰ تا ۴۰ هزار نفر می باشد. عرصه های روستایی کشور در قالب نواحی طرح کالبدی ملی (۸۵ ناحیه) حدوداً شامل ۸۰۰ منظومه روستایی خواهد بود .

○ منظومه چیست؟

منظومه واژه ای در اصل لاتین است که از لفظ استلا، به معنای ستاره گرفته شده است و از طریق زبان لاتین متاخر، به صورت

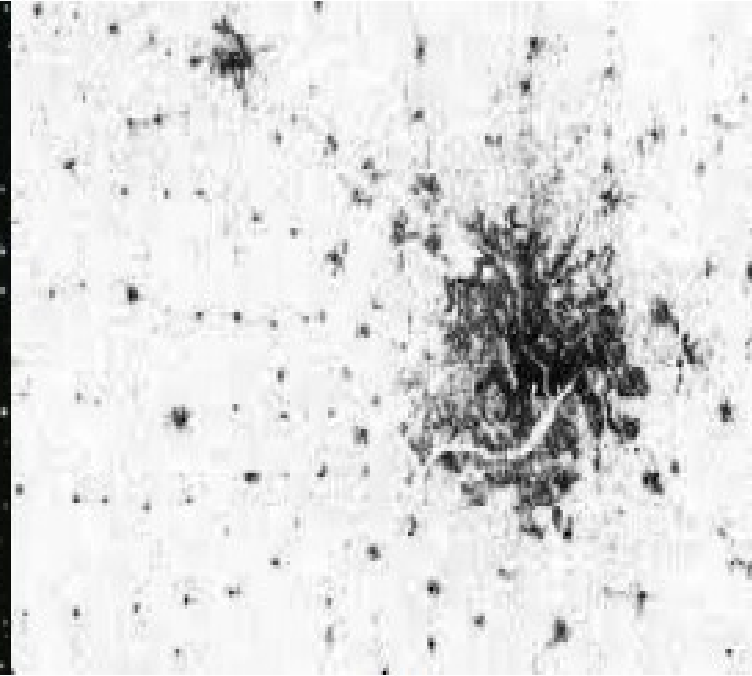
مجموعه از
گروهها،
(۱۴:۱).

ی سازند.
فضایی

تفاوت
منظومه
سعیدی،

(۲)

(۱)

- منظومه
- tion
- ستارگا
- مجموع
- بدین
- این ع
- خدمات
- محدو
- می پند
- های ر
- ۱۳۸۸

جمعیت، آمایش، توسعه روستایی و... / توسعه روستایی و عشایری و توانمندسازی... □ ۳۴۷

ردیف	هدف کلی	هدف کمی		وضعیت در پایان سال ۱۳۹۳	سال‌های برنامه ششم					جمع کل
		واحد	عنوان		۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	
		ناحیه	کازرسی به نواحی صنعتی	۴۳	۳۳	۳۰	۲۷	۲۴	۲۱	۱۳۵
		ناحیه	اتصال خط تلفن ثابت به نواحی صنعتی	۷۰	۴۰	۳۸	۳۵	۳۳	۳۱	۱۷۷
		مرکز	بهره‌برداری از مراکز خدمات فناوری و کسب و کار	۳	۴	۲	۲	۰	۰	۸
		خوشه کسب و کار	توسعه خوشه‌های کسب و کار روستایی	۱۰	۹	۱۰	۱۳	۱۰	۱۲	۵۴
		روستا	طرح ویژه حفظ و توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستاهای مرزی	-	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۲۵۰۰
		بخش	تهیه طرح توسعه پایدار منظومه‌های روستایی	-	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۵۰۰
		روستا	تهیه طرح هادی روستایی (بازنگری)	۳۷۰۴۸	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۱۰۰۰۰
		روستا	تهیه طرح هادی روستاهای هدف گردشگری	۳۱	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶	۱۸۰
		روستا	اجرای طرح هادی روستاهای هدف گردشگری	۱۵						
		روستا	تهیه طرح بهسازی بافت باارزش	۷۹	۷۴	۷۴	۷۴	۷۴	۷۴	۱۲۰
		روستا	اجرای طرح بهسازی بافت باارزش روستا							
		تعداد روستا	تعیین محدوده بافت تاریخی - فرهنگی روستایی، ایجاد مدیریتهای مختص در دهیارها	-	۴۵	۹۰	۱۳۵	۱۸۰	۲۲۵	۶۷۵
		تعداد روستا	تهیه شناسنامه بافت تاریخی روستایی	-	۳۰	۴۵	۶۰	۷۵	۱۲۰	۳۳۰
		تعداد	بهسازی ساماندهی بافت با ارزش روستایی (پردیس روستایی با بهره‌گیری از سبک الگوی معماری و مصالح بومی)	-	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۱۵۰

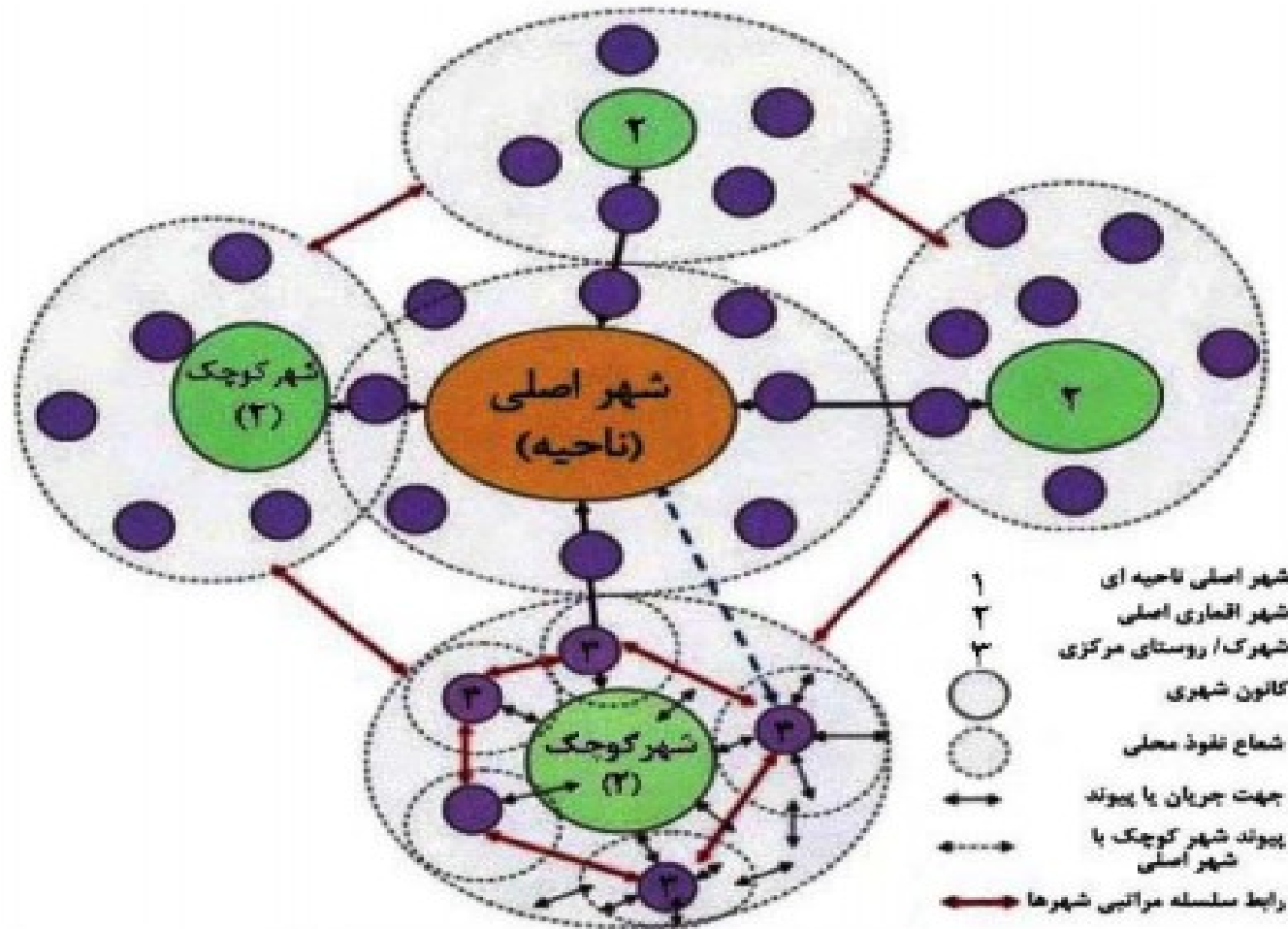
انتظام بخشی به روابط شهر و روستا و ارتقاء هویت روستایی

○ طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی

- طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی ، طرحی است که به منظور توسعه پایدار سکونتگاههای روستایی از طریق انتظام فضایی منظومه های روستایی در قالب شبکه های محلی و ناحیه ای و با تاکید بر روابط و پیوندهای روستایی- شهری تدوین شده است.
- علاوه بر این محتویات این طرح به تحقق حکمروایی محلی از طریق مشارکت مردمی و تقویت روابط و مناسبات کارآمد اجتماعی- اقتصادی واحدهای سکونتگاهی منظومه ، هم به لحاظ درونی و بین سکونتگاهی و از نظر برونی و بین منظومه تاکید می ورزد.

○ پایه نظری طرح منظومه های روستایی

این نظریه
خدمات و
روستا شهری
راهبردهای
شهرها و
فعالیت‌های
ها بین هر
بشتر افقی،

○ اهداف توسعه پایدار

- چالش های عمده پیش روی جوامع روستایی در راه رسیدن به توسعه پایدار روستایی و توسعه ملی عبارتند از: تامین نیازهای اساسی، افزایش تولید و کاهش فقر، تامین امنیت غذایی، افزایش درآمد، حفظ محیط زیست، توسعه فرصت-های شغل و افزایش مشارکت و اعتماد به نفس (فیروزنیا و افتخاری، ۱۳۸۲: ۱۴۶).
- بنابراین، مهم ترین هدف توسعه پایدار روستایی عبارت است از قابل زیست کردن عرصه های زندگی برای نسل های فعلی و آینده، با تاکید خاص بر بهبود و توسعه مداوم روابط انسانی - محیطی. توسعه پایدار روستایی، جنبه های گوناگون را در بر می گیرد، اما زمینه سازی های ساختاری در چهار جنبه عام شامل ساختار محیطی - اکولوژیک، ساختار و روابط اجتماعی - فرهنگی، ساختار و روابط کالبدی - فضایی و ساختار و روابط اقتصادی می تواند به کارکرد صحیح این فرآیند منجر شود (سعیدی، ۱۳۸۵: ۱۸).

○ اهداف توسعه پایدار روستایی در طرح

- اهم اهداف راهبردی توسعه پایدار روستایی را می توان به صورت زیر برشمرد
- اهداف اکولوژیکی (رعایت حقوق و اخلاق محیطی ، بهره بروری پایدار و متوازن در چارچوب ظرفیت محیط ، اکوسیستم و حفاظت از منابع پایه)
- اهداف اقتصادی (معیشت پایدار ، خود اتکائی ، تنوع اقتصادی ، افزایش درآمد.)
- اهداف اجتماعی (فقرزدایی ، تنوع فرهنگی ، همبستگی اجتماعی ، تعاون ، مشارکت تعاملی)

○ ماهیت طرح

- این طرح با توجه به ابعاد و جنبه‌های کالبدی- فضایی، فرهنگی- اجتماعی و اقتصادی- سیاسی، به شناخت ظرفیتهای توسعه همه مراکز و کانونهای سکونتی درون شبکه (در ارتباط با روابط درونی و برونی آنها) می‌پردازد، دارای ماهیتی یکپارچه و فرابخشی است. بطوری که هر کدام از روستاهای موجود در منظومه (شهرستان ابهر) را مورد مطالعه قرار داده و ضمن بررسی و شناسایی امکانات و موانع توسعه پایدار آنها، بهترین راهکارها را با مشارکت مردم در جهت بهبود روابط فضایی آنها با روستاهای دیگر ارائه خواهد کرد.

○ محدوده مورد مطالعه

- شهرستان ابهر یکی از شهرستانهای ، استان زنجان می باشد که به عنوان دروازه آذربایجان شناخته می شود و جمعیت آن در سال ۱۳۹۵ ، برابر با ۱۵۱۵۸۳ نفر بوده است.
- این شهرستان طبق آخرین سرشماری مرکز آمار ایران دارای ۵ دهستان می باشد که در ادامه به جمعیت و خانوارها آن در جدول زیر اشاره می شود:

جدول جمعیت و خانوار دهستانهای شهرستان ابهر

شهرستان	بخش	دهستان	خانوار	جمعیت	زن	مرد
ابهر	مرکزی	ابهرود	۱,۴۹۲	۴,۷۳۴	۲,۳۰۴	۲,۴۳۰
		حومه	۱,۹۸۲	۶,۰۴۵	۲,۹۶۱	۳,۰۸۴
		درسجین	۴۵۵	۱,۱۹۷	۶۰۷	۵۹۰
		دولت آباد	۷۳۹	۲,۶۰۵	۱,۳۴۲	۱,۲۶۳
		صایین قلعه	۳,۳۷۲	۱۰,۸۳۳	۵,۳۲۹	۵,۵۰۴

طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی شهرستان ابهر

○ هدف اصلی طرح

- هدف اصلی طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی پیشرفت منظومه های روستایی مبتنی بر اصول برنامه ریزی فضایی توسعه پایدار
- به عبارت دیگر ، هدف اصلی طرح توسعه پایدار منظومه روستایی ، توسعه ای همه جانبه و در سطح فضایی کل منظومه با اتکاء به توان های نقاط روستایی واقع در داخل منظومه خواهد بود که این موضوع یک رقابت پذیری مثبت را بین سکونتگاهها در راستای دست یابی به سطح عالی توسعه به دنبال خواهد داشت.

○ اهداف فرعی طرح

- اهداف فرعی طرح به شرح زیر است
- ۱. نظم بخشی و آرایش (فضایی) مراکز سکونتگاهی ؛
- ۲. کمک به ایجاد و گسترش روابط مکمل و پیوندهای سازمان یافته بین نقاط شهری - روستایی در سطح منظومه ؛
- ۳. انتظام فضایی شبکه ای منظومه هماهنگ با منظومه های مجاور (با نگاه یکپارچه به شهر و روستا) ؛
- ۴. کاهش شکاف و تعادل بخشی روستایی - شهری و منطقه ای و عدالت منطقه ای ؛
- ۵. توسعه فعالیتهای اجتماعی - اقتصادی و کالبدی منظومه روستایی ؛
- ۶. افزایش انگیزه ماندگاری جمعیت در منظومه روستایی و کاهش مهاجرت های روستایی ؛
- ۷. تدوین چارچوبهای لازم برای مدیریت کارآمد پیشرفت منظومه های روستایی ؛
- ۸. تقویت اقتصاد محلی در پیوند و همگرایی با توسعه منطقه ای و ملی با ارائه رویکردهای مانند متنوع سازی اقتصاد روستاهای منظومه ؛
- ۹. توسعه مکانی - فضایی سکونتگاههای روستایی واقع در منظومه ؛

○ سازمان های مشارکت کننده

- پایه و اساس طرح توسعه پایدار منظومه روستایی بر مشارکت واقعی و عملی نهادها و سازمان های محلی از جمله فرمانداری ، بخشداری ، دهیاری ها و همچنین نهادهای مردمی مانند شورای روستا ، ریش سفیدان و معتمدین محلی است. در واقع در این طرح مردم و نهادهای تصمیم گیر در متن طرح قرار خواهند گرفت نه در حاشیه آن.
- بنابراین مشارکت و همکاری واقعی نهادهای تصمیم گیر و مردم اساسی ترین عامل موفقیت طرح است.

○ نتایج مورد انتظار از طرح

- نتایج این طرح همه ابعاد توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی) را در منظومه و سکونتگاه های آن در پی خواهد داشت و نگاه آن آمایشی و نظام شبکه ای است. بطوریکه در این طرح با توجه به ظرفیت ها و پتانسیل های توسعه، پهنه های فعالیتی مختلف (خدماتی، کشاورزی، صنعتی) و الگوی سرمایه گذاریها مشخص خواهد شد. به طور خلاصه نتایج طرح بدین شکل خواهد بود:
- تقویت شبکه زیرساخت جاده ای بین سکونتگاه های منظومه.
- سرمایه گذاری در زمینه منابع انرژی و منابع آب در سکونتگاه هایی که پتانسیل لازم را جهت توسعه فعالیت های بخش کشاورزی دارا هستند.

- ایمن سازی سکونتگاه های انسانی در برابر بلایای طبیعی از جمله زلزله ، خشکسالی سیل و ...
- جلوگیری از تخریب محیط زیست و گسترش فقر روستایی که به تبع تخریب محیط زیست جلوه گر می شود ، و حفظ پایداری محیط طبیعی.
- تدوین طرح ها و پروژه ها برای توسعه فعالیت کشاورزی در سکونتگاه هایی محدوده مورد مطالعه.

- تعریف پروژه های معدنی و صنایع تبدیلی در پهنه های مستعد سرمایه گذاری در این زمینه.
- تدوین پروژه های سرمایه گذاری برای سکونتگاه هایی که پتانسیل لازم را برای توسعه فعالیت های گردشگری دارند.
- یکی از نتایج اصلی طرح در جهت حفظ جمعیت روستایی ، تعریف پروژه هایی برای توانمندسازی روستاییان و اشتغالزایی با اتکاء به نیروها و توان های داخلی روستا خواهد بود.
- آموزش عمومی و حرفه ای مردم در زمینه های مختلف

○ مزایای اقتصادی طرح

- شناسایی ، میزان اشتغال و بیکاری
- ارائه راهکارها اشتغال زایی با توجه به پتانسیل های و ظرفیت های موجود.
- شناسایی موانع توسعه بخش های کشاورزی ، صنایع روستایی و خدمات و ارائه راهکارهای اجرایی و توسعه آنها.
- شناسایی راهکارهای در زمینه توسعه فعالیت های استخراجی (معادن) و صنعتی (با تاکید بر صنایع تبدیلی)
- شناسایی زمینه های گسترش درآمد های متنوع و پایدار
- شناسایی زمینه سرمایه گذاری در سطح منظومه

○ مزایای اجتماعی طرح

- افزایش مشارکت روستاییان در طرح های مختلف
- افزایش میزان اعتماد اجتماعی روستاییان به مدیران محلی و دولتی
- تحقق حکمروایی خوب روستایی
- افزایش قابلیت های فردی و گروهی در صورت مشارکت آنان در طرح
- بهبود زمینه های اشتغال و درآمد و در نتیجه کاهش مهاجرت های روستا- شهری
- شناسایی علل و عوامل مهاجرت های روستاییان (دایمی ، فصلی)

○ مزایای زیست محیطی طرح

- شناسایی نوع مخاطرات و سوانح طبیعی
- شناسایی سکونتگاههای واقع در محدوده های با خطر بالای وقوع سوانح طبیعی.
- شناسایی علل و عوامل تخریب محیط زیست و راهکار های جلوگیری از آن.
- نحوه دفع فاضلاب ، هرز آب و هدایت رواناب
- شناسایی عرصه های با ارزش محیط زیستی

○ مزایای کالبدی طرح

- شناسایی عوامل و نیروهای اثرگذار در شکل پذیری و پراکنش سکونتگاههای
- شناسایی بافت سکونتگاههای منظومه (شکل ، فرم و الگو)
- اصلاح و تقویت شبکه های ارتباطی
- شناسایی بافت های با ارزش تاریخی روستاها
- شناسایی قابلیتها و محدودیتهای ساختار کالبدی
- پراکنش و کیفیت خدمات و تسهیلات و اصلاح آنان

○ الزامات طرح

- طرح توسعه پایدار منظومه روستایی در چهارچوب نظام برنامه ریزی ایران و جایگاه آن بین طرح جامع ناحیه ای و طرح هادی روستایی تعریف شده است و با تصویب شورای عالی جنبه قانونی و عملیاتی پیدا خواهد کرد ، لذا جهت اجرا و عملیاتی شدن موفق این طرح الزاماتی لازم است که در ذیل به صورت خلاصه به آنها اشاره می شود:
- یکی از ویژگی های مثبت این طرح ، برنامه ریزی از پایین به بالا یعنی برعکس رویه برنامه ریزی در ایران که از بالا به پایین است.

- نگاه فرابخشی و جامع به برنامه ریزی و ارتباط موثر بین نهادهای تصمیم گیر و همچنین ایجاد ستاد هماهنگ کننده در جهت هماهنگی بین سازمانی در سطوح مختلف محلی ، منطقه ای و ملی.
- تامین اعتبارات اجرایی طرح و نظارت دقیق و مستمر بر نحوه هزینه کرد اعتبارات
- تفویض اختیار به سازمان ها و نهادهای محلی در زمینه تصمیم گیری و اجرایی کردن طرح های پیشنهادی در راستای عملیاتی شدن سریع طرح ها و حذف بروکراسی های زاید.

فاز اول

• مبانی نظری و روش شناسی

فاز دوم

• ویژگیهای ساختاری - کالبدی منظومه

• کارکردها (فعالیتها و روابط) منظومه

• جریانها و پیوندهای فضایی منظومه

• ویژگیهای فضایی شبکه سکونتگاهی منظومه

فاز سوم

• تحلیل ساختار و سازمان فضایی

• برنامه ریزی فضایی توسعه پایدار منظومه

• نحوه و مدیریت اجرای طرح

• ضوابط و نقشه ها

متمم

طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی شهرستان ابهر

- برگزاری جلسات مشارکتی در بخشداری ها با مشارکت دهیاران منتخب

طرح توسعه پایدار منظومه های روستایی شهرستان ابهر

- برگزاری جلسات مشارکتی در روستاهای منتخب و اخذ نظرات منتخبین

مهندسین مشاور
راژان - آب زاکرس

پایان

